

ФАКУЛТЕТ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКИ НАУКИ И ХРАНА - СКОПЈЕ

Предмет: Аграрна политика; 3+2+2; 6 (шест) кредити

ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА АГРАРНАТА ПОЛИТИКА

***Влијание на некои фактори врз развојот на
аграрната политика***

Проф. д-р Драги Димитриевски

Мотивација

Временски преглед на аграрната политика

- ▶ **Историски осврт на земјоделската политика**
 - ▶ Појавни форми и елементи
- ▶ **Историски причини за настанување на земјоделската политика**
 - ▶ Кризи предизвикани од природни и човечки фактори
- ▶ **Географски подрачја на појава на земјоделската политика**
 - ▶ Антички времиња
- ▶ **Раѓање на современата земјоделска политика**
 - ▶ Период и причини за појава на основните форми на современата земјоделската политика
- ▶ **Три основни концепти во развојот на земјоделската политика**

Мотивација

Причини за развој и постоење на земјоделска политика

- ▶ **Земјоделството како специфична стопанска област**
 - ▶ Основни карактеристики и специфичности на земјоделството
- ▶ **Проблеми и предизвици на земјоделството**
 - ▶ Биолошки и техничко-технолошки ограничувања
 - ▶ Проблеми од општествено-економските фактори
- ▶ **Политички фактори за постоење на земјоделска политика**
 - ▶ Обезбедување на храната
 - ▶ Екстремизми
- ▶ **Економски фактори за постоење на земјоделска политика**
 - ▶ Доходот – основен проблем на земјоделците и земјоделската политика
- ▶ **Задачи и проблеми на аграрната политика**

Мотивација

Водење на земјоделска политика

- ▶ **Елементи на земјоделската политика**
 - ▶ Што е потребно да се знае
- ▶ **Носители на земјоделските политики**
 - ▶ Директни носители
 - ▶ Логистика на носителите на земјоделската политика
- ▶ **Ефикасно водење на земјоделска политика**
 - ▶ Современ пристап
 - ▶ Циклуси на политиката

Временски преглед на аграрната политика

► Историски осврт

► Појавни форми и елементи

- Се појавуваат кај најстарите народи во античките времиња
- Залихи на жито – прва појавна форма на земјоделска политика
 - **Житото** – ембрион на земјоделската политика
 - **-житни регулативи**

► Историски причини за настанување на земјоделската политика

► Појава (создавање) на градовите

- Во Месопотамија и Кина во утврдените градови се создавале залихи на жито – сигурност при опсада (стратегиски резерви)

Временски преглед на аграрната политика

► Историски причини за настанување на земјоделската политика

► Кризи предизвикани од природни и човечки фактори

- Стар Египет: Управување со резервите. Јосиф, везир во фараонскиот Стар Египет, утврдил осцилации во жетвите: 7 добри и 7 суви години, затоа во добрите години започнале да складираат жито, кое што довело до благосостојба - **улога на државата во пазарна рамнотежа**
- Во Римското царство: се плаќа данок во жито на сите територии со цел да се одржи ниска цена на житото во Рим – **ценовна интервенција**
- Војни заради храна и богатства: Во историјата, државите при недостаток на храна, или со желба за богатства ги напаѓале другите и краделе богатства (колони, освојувачки војни); некој вид на земјоделска политика

Раѓање на современата земјоделска политика

- ▶ Појава на современите европски држави
 - ▶ Настанувањето на современата држава и нејзините институции води исто така кон раѓање на современата земјоделска политика.
 - ▶ Политиките од Житните регулативи – столб на политиките
 - ▶ Ниски цени на житото (12-16 век) – ценовни граници
 - ▶ Политика на самообезбедување со жито и ценовна заштита на домашното жито (после 16-ти век)
 - ▶ Повремени забрани за извоз

Раѓање на современата земјоделска политика

- ▶ Период на појава на основните форми на современата земјоделската политика
 - ▶ Крај на 19 век кога цената на пченицата значително паѓа
- ▶ Причини:
 - ▶ Пораст на меѓународната трговија (претходно многу повеќе поврзано на колонијалното богатство), овозможена од:
 - ▶ Развој на прекуморското земјоделство (САД) – населување и ширење на земјоделството на континентот.
 - ▶ Развој на прекуморскиот сообраќај (пронаоѓање на парните бродови, брзиот превоз преку Атлантикот)
 - ▶ Урбанизација (настанување на големите градови во Европа, потребата за храна)

Раѓање на современата земјоделска политика

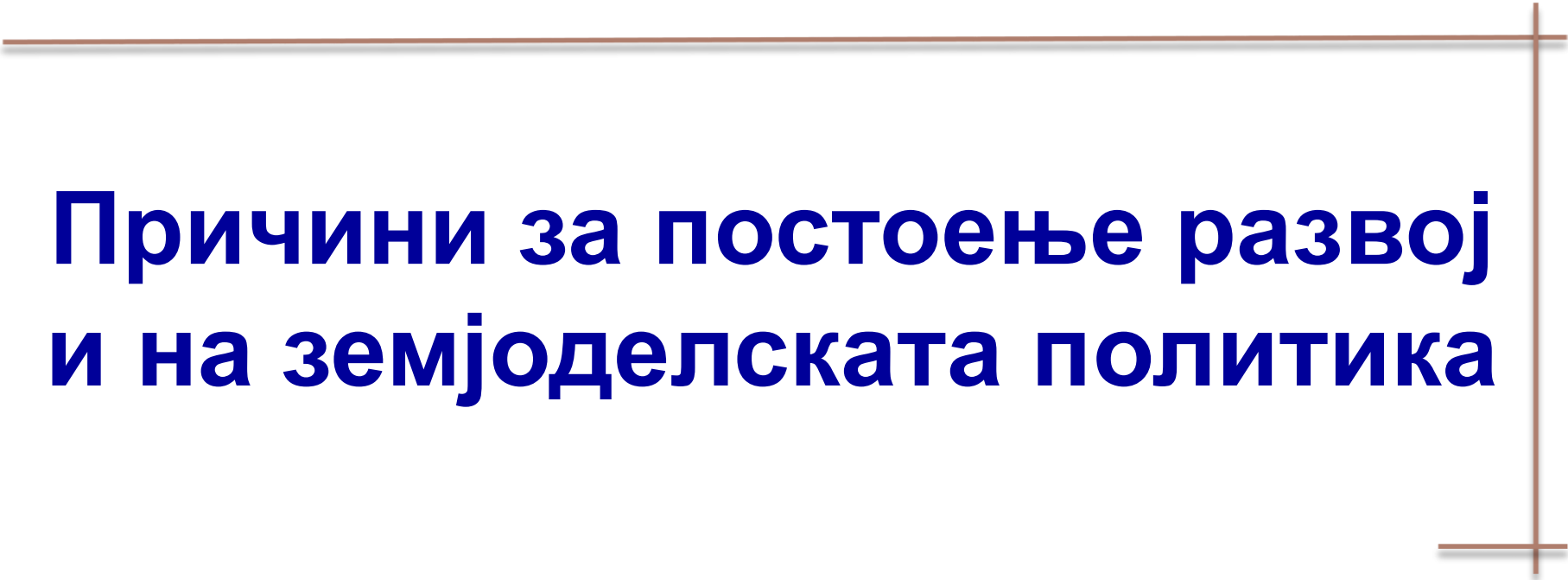
- ▶ Почетна форми на современата земјоделската политика
 - ▶ Демократија: политичко влијание на големопоседниците, кои извршиле притисок на владата, да ги почитува нивните интереси.
 - ▶ Германскиот канцелар Bismarck ја подига царинската стапка (ги пропишува давачките при увоз), за да ги заштити своите производители, кои бараат заштита од губење на приходот (протекционизам)
- ▶ Во Германија цените повторно се покачиле. Настанала разлика помеѓу цената која ја регулирал пазарот и цената која ја создала државата со царини. Таа разлика е **ценовна или ценовно-пазарна поддршка (market-price support)**.
- ▶ Основен облик на поддршка на земјоделството. Пример кој го определил развојот на земјоделството и земјоделската политика во Европа и Светот.

Три основни концепти во развојот на земјоделската политика

- ▶ Три основни концепти, како одговор на проблемот на доходот
 - ▶ Силна заштита и поддршка на земјоделството – Франција и Германија (**конзервативен концепт**)
 - ▶ Пазарна регулација на односите - Велика Британија (**либерален концепт**),
 - ▶ Користење на компаративни предности и силен техничко-технолошки развој и нови организациски структури - Холандија и Данска (**прилагодувачки концепт**).
- ▶ 130 години потоа (па и до денес), нема големи промени во концептите на земјоделската политика.

Причини за постоење развој и на земјоделската политика

Мотивација

Причини за развој и постоење на земјоделска политика

- ▶ **Земјоделството како специфична стопанска област**
 - ▶ Основни карактеристики и специфичности на земјоделството
- ▶ **Проблеми и предизвици на земјоделството**
 - ▶ Биолошки и техничко-технолошки ограничувања
 - ▶ Проблеми од општествено-економските фактори
- ▶ **Политички фактори за постоење на земјоделска политика**
 - ▶ Обезбедување на храната
 - ▶ Екстремизми
- ▶ **Економски фактори за постоење на земјоделска политика**
 - ▶ Доходот – основен проблем на земјоделците и земјоделската политика
- ▶ **Задачи и проблеми на аграрната политика**

Земјоделството како специфична стопанска област

- ▶ ***Основни карактеристики и специфичности на земјоделското производство***
- ▶ Дејство на природните фактори
 - ▶ Биолошки карактер на производството
 - ▶ Влијание на климатските фактори
 - ▶ Специфичности на средствата за работа
- ▶ Општествено-економски фактори и земјоделството
 - ▶ Политичкиот систем
 - ▶ Специфичности на пазарот со земјоделско-прехранбени производи

Ограничувања и предизвици на земјоделството

- ▶ **Ограничувачки фактори на земјоделството**
 - ▶ Биолошки и техничко-технолошки ограничувања
 - ▶ Климатско-географски фактори
 - ▶ Технолошки ограничувања
 - ▶ Сезоност во производството
 - ▶ Општествено-економски ограничувања
 - ▶ **Степен на развиеност на државата (развиеност на другите стопански области)**
 - ▶ **Социјално-економски статус на населението**
 - ▶ **Надворешно-трговската политика на државата**
 - ▶ **Развиеност на пазарот**

Политички фактори за постоење на земјоделска политика

- ▶ **Обезбедување на храната**
- ▶ *Во политичка смисла, клучна причина за земјоделската политика е (била) потребата за достигнување на целта: “**обезбедување на храната**”.*
- ▶ Значење на земјоделството да произведе храна за сопствени потреби во функција на општ развој и стабилност на државата
 - ▶ Достигнување на “соодветен” степен на самоснабдување со храната (однос помеѓу домашно произведената и потрошена храна).
- ▶ Во име на обезбеденоста на храната потребно е да се поддржи домашното земјоделство
 - ▶ Главна мерка: надворешно-трговска заштита (ценовни поддршки).
- ▶ Аргументи против самоснабдување со храна
 - ▶ Глобализација и либерализација на трговијата го минимизира овој фактор, но повторно е обновен со ценовната криза 2008.

Политички фактори за постоење на земјоделска политика

▶ **Зошто повисок степен на самоснабдување?**

- ▶ Обезбедување на храната (политичка безбедност и стабилност)
- ▶ Етика (иако ние имаме доволно, на друго место во светот има гладни)
- ▶ Вработување (со тоа го одржуваме вработувањето)
- ▶ Платен биланс (штедење при увозот)

▶ **Аргументи против концептот за степен на самоснабдување:**

- ▶ Компаративна предност (ресурсите ги даваме некаде, од каде добиваме малку)
- ▶ Повратни негативни ефекти (доколку се остане во граници на пазарот на државата, не може да се дојде на странските пазари, таму каде се има конкурентна способност)
- ▶ Светската трговска организација (WTO) ги пропишува пазарните правила во светски рамки и не дозволува повисоки ценовни поддршки - прифатени обврски од сите развиени држави (како и ЕУ).

Политички фактори за постоење на земјоделска политика

- ▶ **Екстерналии:**
- ▶ **Екстерналиите и јавните добра на земјоделството постанаа и дел од политичкото аргументирање на земјоделството. На земјоделството се припишува “повеќе наменство”, екстерни функции на земјоделството:**
 - ▶ За животната средина (регионални, природно заштитни)
 - ▶ просторно/селски (“се грижи за простор”, улога во развојот на селото)
 - ▶ Социјална/вработување (работни места, социјален буфер)
 - ▶ Се разбира останати стопански области
- ▶ **Тие произлегуваат и од општите стратешки цели на државата, кои се насочени кон:**
 - ▶ Зголемување на благосостојбата на населението.
 - ▶ Поттикнување на конкурентноста на стопанството (зачувување и развој во национални и меѓународни рамки).
 - ▶ Грижа за подигнување на квалитетот на живеење (здравје, култура) и грижа за околината.

Политички фактори за постоење на земјоделска политика

▶ **Останати политички фактори**

- ▶ Земјоделството во регионалниот (просторен) развој (развој на селото).
- ▶ Земјоделството и околина (почва, вода, воздух, биодиверзитет)
- ▶ Земјоделството и заштита како и квалитет на храна (здравје).
- ▶ Земјоделството и промени на поднебјето (ублажување и адаптација).

▶ **Предмет на договарања во WTO. Често и “изговор за лобирање”?**

▶ **Нови концепти:**

- ▶ Политика да се грижи за **“одржливо земјоделство”** (урамнотежена грижа за економски, регионални и социјални елементи на земјоделството)
- ▶ Земјоделската политика пред се обезбедува **јавни добра на земјоделството** (околина, биодиверзитет, социјални прашања)

Економски фактори за постоење на земјоделска политика

- ▶ **Опсежна и разгранета (голем број на мерки) земјоделската политика е составен дел на економската политика на сите развиени земји и земји во развој.**
 - ▶ Решава различни проблеми (доход, снабдување со храна, управување со ресурси ...)
 - ▶ Опсежни мерки. Оптеретување на потрошувачите и/или даночните обврзници.
- ▶ **Земјоделската политика се занимава, пред се, со одгласот на незадоволство на производителите со оглед на нивната економска состојба:**
 - ▶ Падови на цени и доход (нестабилност на условите).
 - ▶ Заостанување на доходот во земјоделството во однос на доходот надвор од земјоделството.
 - ▶ Неправедна распределба на доходот во општеството.
 - ▶ Неконкурентност во споредба со производителите во странство.
- ▶ **Прашањето за доходот не е јасно дефинирано. Недоволна статистика и следење.**

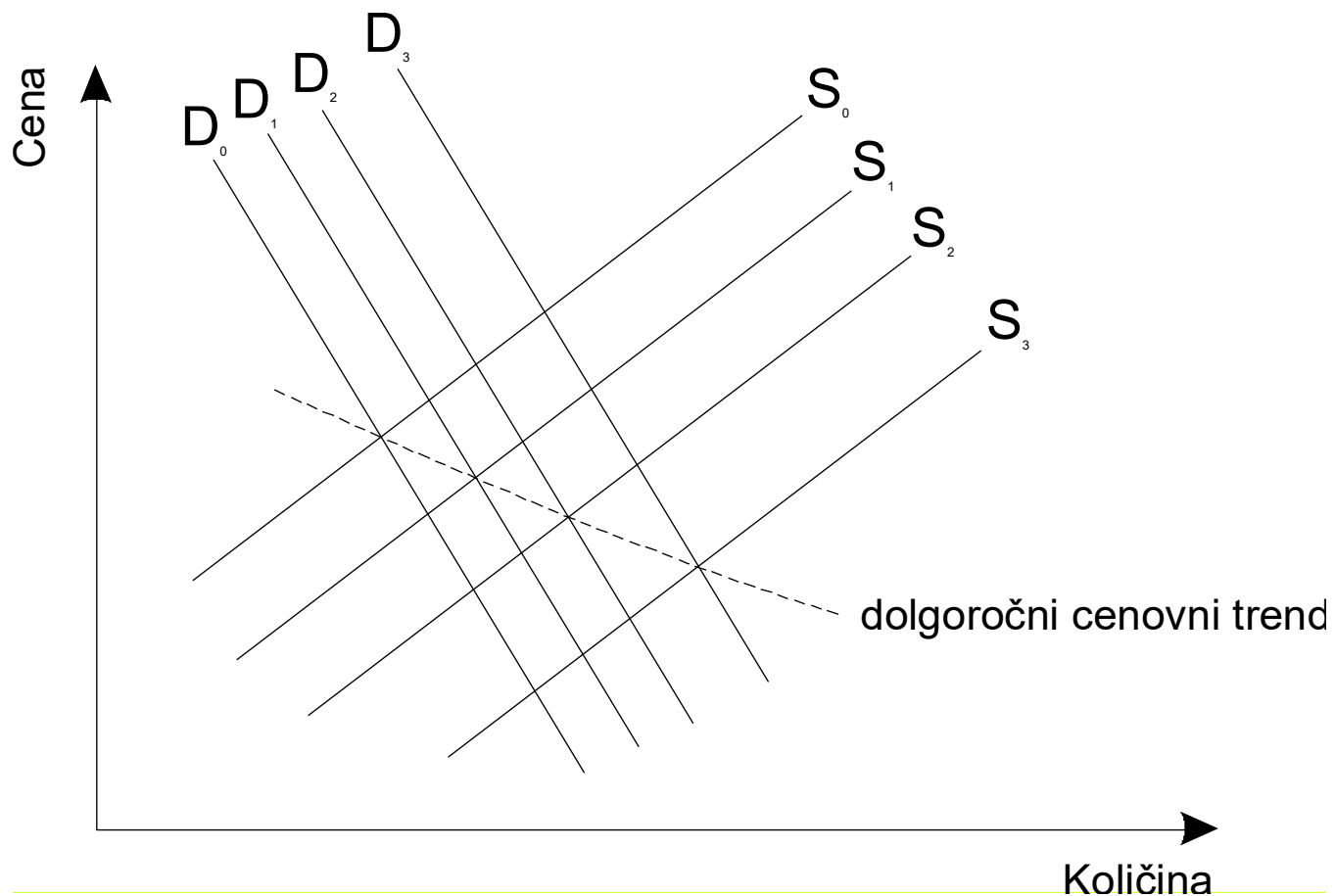

Економски фактори - проблем на доходот на земјоделството

- ▶ **Причина за проблемот на доходот е *негативното движење на цените на долг рок и немобилност на производните елементи.***
 - ▶ **Негативно движење на цените на долг рок:**
 - ▶ Бреме на техничкиот напредок (растечка понуда)
 - ▶ Енгелов закон (стагнирачко побарување)
 - ▶ Резултат на односите помеѓу S/D е паѓање на цените.
 - ▶ Целиот 20 век со повремени пораста на цените (последен пат 2008).
 - ▶ **Паѓање на цените не е проблематично само по себе. Проблем е, дека производните елементи не се составуваат во нов однос, кој би овозможил правичен доход.**
 - ▶ **Причина за немобилност на производните елементи**
 - ▶ Висока цена и “неподвижност” на земјиштата.
 - ▶ Ниски можни трошоци на работа (мала можност за вработување на друго место).
 - ▶ Квази фиксни трошоци на капиталот (опремата и објектите не е можно да се продадат по реална вредност, затоа се инсистира на нив).
 - ▶ Конзервативен вредносен систем и цели на земјоделците.
 - ▶ **Објективното решавање на проблемот на доходот не е протекционизам, туку поттикнување на мобилноста на производните елементи.**
-

Долгорочен ценовен тренд во земјоделството

Проблем на доходот на земјоделството

Економски фактори за постоење на земјоделска политика - проблеми

- ▶ **Со земјоделството се поврзани и разни пазарни нарушувања (пазарите водат кон несакани ефекти):**
 - ▶ **Ценовни движења**
 - ▶ Резултат на ниската еластичност на понудата и побарувачката при промени на понудата (време) или побарувачката (болести).
 - ▶ **Пазарна преоѓа**
 - ▶ Земјоделството е во нерамноправна положба во споредба со прехранбено преработувачката индустрија и трговија.
 - ▶ **Екстерналии и јавни добра**
 - ▶ Надворешни ефекти на земјоделството и нестоковите добра (околина, биодиверзитет, регион, безбедна храна, влијание на здравје, социјална стабилност...).
 - ▶ **Актуелно најмоќен (објективен) аргумент за земјоделската политика.**

Економски фактори за постоење на земјоделска политика

- ▶ **Во пракса земјоделската политика останува на решавање на проблемот на доходот на земјоделците со различни патишта:**
 - ▶ Протекционизам (ценовни поддршки).
 - ▶ Буџетски поддршки на доходот
 - ▶ Прилагодувачки поддршки (подигнување на конкурентноста).
- ▶ **Новите општествени барања водат до нови форми на поддршки за:**
 - ▶ Селото, безбедност на храната, околина.

Економски фактори за постоење на земјоделска политика

- ▶ **Конкурентноста на земјоделството е во општ интерес и води кон решавање на проблемот на доходот**
- ▶ **Новото аргументирање на земјоделството е основно прашање на модерните земјоделски политики. Конфликт помеѓу приватното (доходовни цели) и јавните!**

Задача и проблеми кои ги третира аграрната политика

- ▶ ***Што е задача на аграрната политика?***
 - ▶ Да се утврди кои прашања и проблеми треба да ги решава, дали тие проблеми се вистински и оправдани.
 - ▶ Да се утврди, какви цели политиката си поставува и да ги поставува во рамки на решавање на проблемите.
 - ▶ Да се анализираат мерките, кои политиката ги употребува за решавање на проблемите и остварување на целите и да се оцени, дали некои други алтернативни мерки би биле поефикасни.
 - ▶ Процена на ефектите на политиката од аспект на ефикасност и други општествено релевантни критериуми (околина, социјални аспекти)
 - ▶ Основна задача е проучување на основните елементи во „триаголникот“ проблеми-мерки-цели.
-

Водење на современа земјоделска политика

-Циклус на политиката-

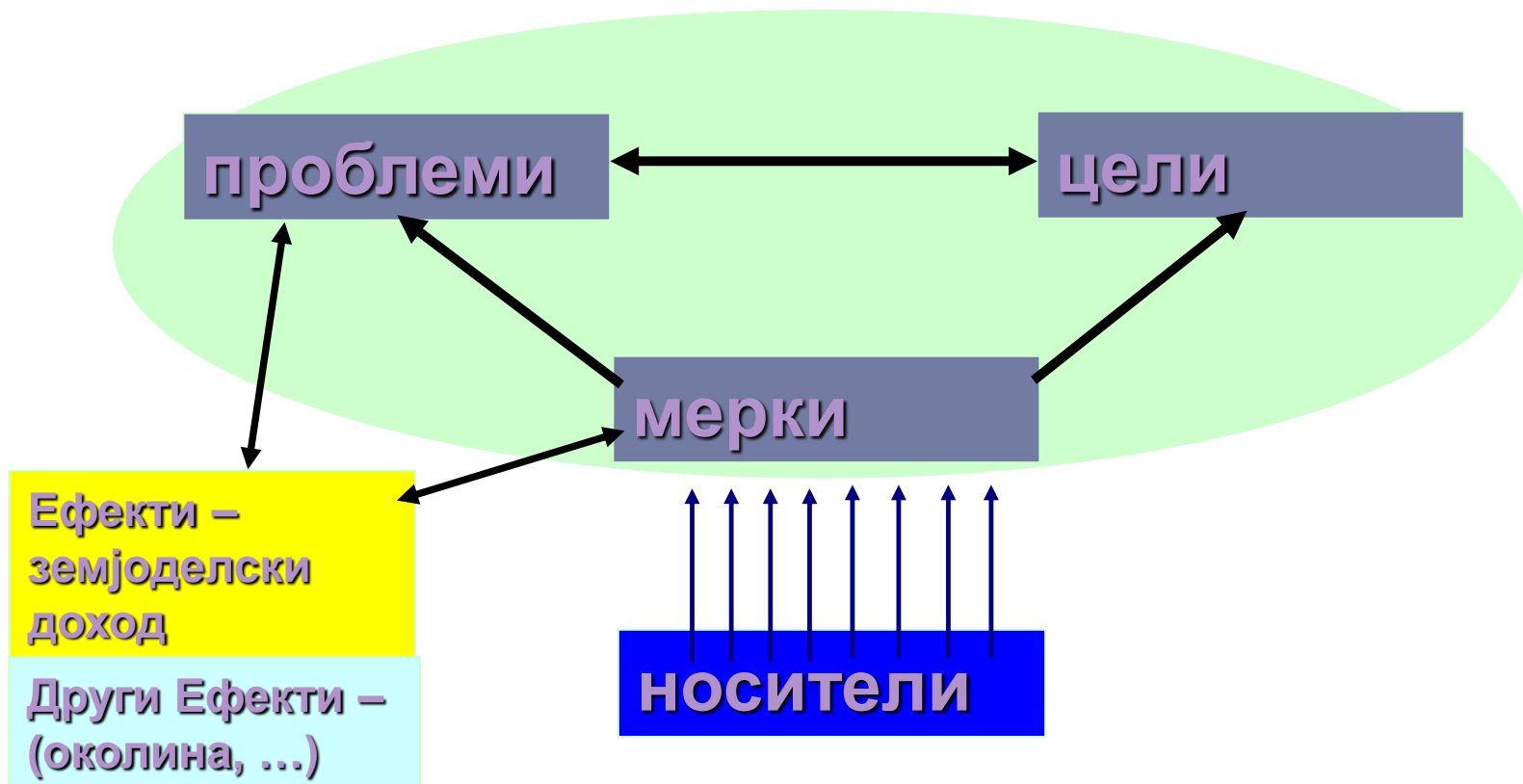
Мотивација

Водење на земјоделска политика

- ▶ **Елементи на земјоделската политика**
 - ▶ Што е потребно да се знае
- ▶ **Носители на земјоделските политики**
 - ▶ Директни носители
 - ▶ Логистика на носителите на земјоделската политика
- ▶ **Ефикасно водење на земјоделска политика**
 - ▶ Современ пристап
 - ▶ Циклуси на политиката

Елементи на земјоделската политика

Земјоделската политика често нема јасно согледиви проблеми и цели. Прикривање на целите, или пред се занимавање со мерките и нивното сочувување е честа пракса! Суштествено е решавањето на проблемот на доход. Аграрната политика делува во интерес на општото добро и ефикасноста на делувањето на државата.

Како да се води современа ефективна политика?

- ▶ *Што е циклус на политиката?*
- ▶ *Политиколошката теорија за проучување на политиките развила посебна алатка “теорија на циклуси на политиката” (policy cycle).*
- ▶ *При тоа политиката (политиколозите не го преведуваат policy за разлика од politics) е:*
 - ▶ “постапка или принцип на дејствување, кои ги водат владите, стопанските субјекти или поединци”,
 - ▶ не е ограничено на општествените работи
 - ▶ Политиката се обидува да ја сочува состојбата, или да придонесе кон посакувани промени (реформи).

Како да се води современа ефективна политика?

- ▶ **Циклусот на политика не е автоматски вграден во практичната политика. Но неговата употреба се шири (на пр. европската политика за развој на селото).**
- ▶ **Циклусот на политика е соодветна алатка за проучување на практичните политики, но и за земјоделската политика.**
- ▶ **Овозможува идентификација на слабостите, грешките, несистематичноста и придонесува кон нивно подобрување.**

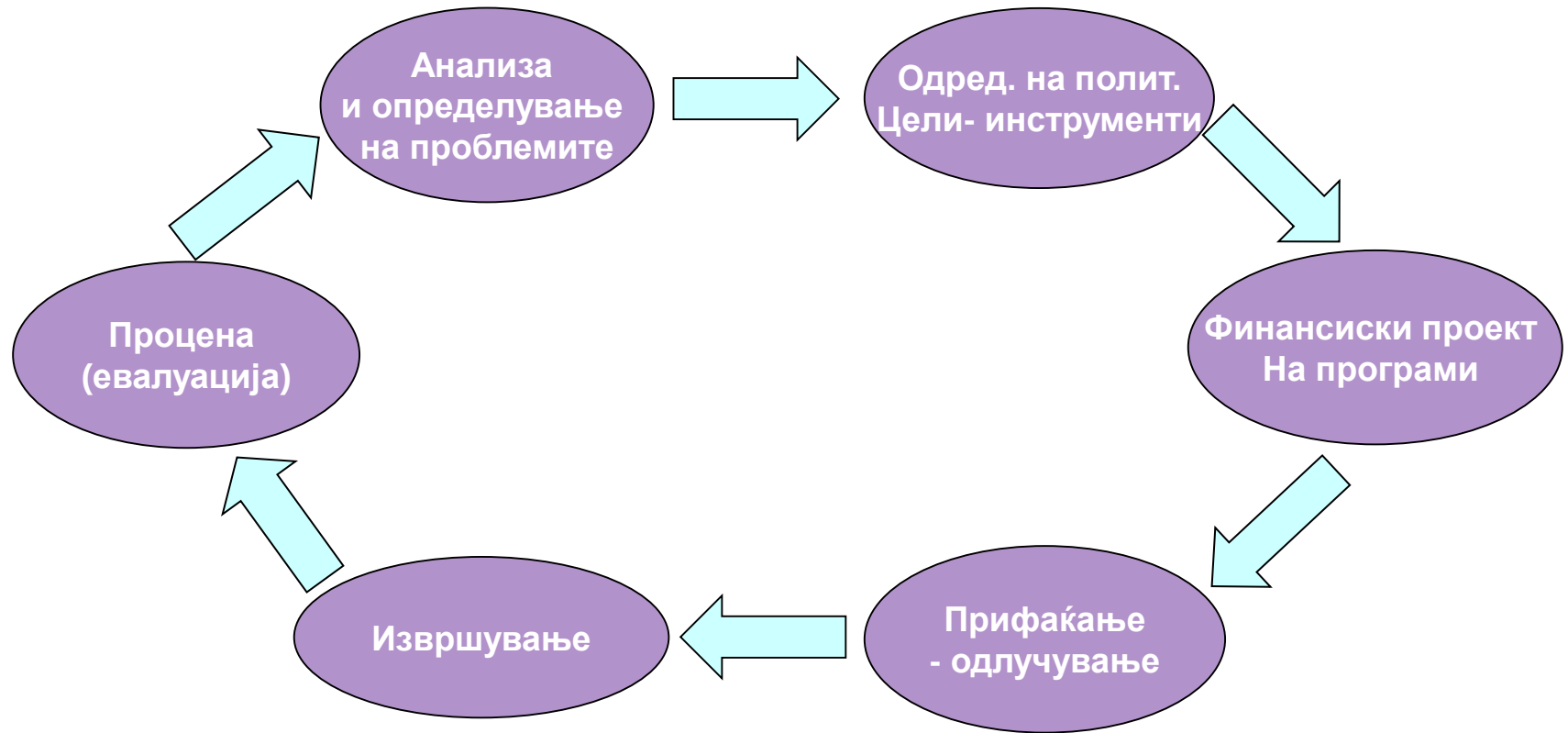

Чекори во теоријата на циклус на политика

- ▶ **Треба точно да се знае каде сме:**
 - ▶ анализи
 - ▶ **Да се знае што сакаме да постигнеме:**
 - ▶ цели
 - ▶ **Да се определат чекорите за достигнување на целите:**
 - ▶ Стратегии и програми (мерки/инструменти, финансиски рамки)
 - ▶ **Да се има способност за следење на чекорот:**
 - ▶ Смыслени постапки на имплементација
 - ▶ **Да се знае каде сме во секое време:**
 - ▶ Ефективен мониторинг (надзор)
 - ▶ **Да се формира појдовна точка и подобри следната генерација на стратегија и програми**
 - ▶ Да се учи од искуствата
-

Циклус на политика

- *Различни структурирања на циклусот. Едно од можните.*
 - *Перманентен процес во круг. Развој на поединечни фази.*
 - *Демократски надзор.*
-